

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

MACIEJ SZPUNAR

10 päivänä maaliskuuta 2021¹

Asia C-13/20

Top System SA

vastaan

Belgian valtio

(Ennakkoratkaisupyyntö – cour d'appel de Bruxelles (Brysselin ylioikeus (Belgia)))

Ennakkoratkaisupyyntö – Tekijänoikeus ja lähioikeudet – Direktiivi 91/250/ETY – Tietokoneohjelmien oikeudellinen suoja – 5 artiklan 1 kohta – Yksinoikeuksia koskevat poikkeukset – Virheiden korjaamisen edellyttämät toimet – 6 artikla – Tietokoneohjelman dekompilaatio

Johdanto

1. Unionin tuomioistuimelle tarjoutuu käsiteltävässä asiassa uusi tilaisuus tarkastella tietokoneohjelmien oikeudellisen suojan yksityiskohtia. Vaikka sekä unionin oikeudessa² että kansainvälisessä oikeudessa³ tunnustetaan, että tietokoneohjelmat on kirjallisina teoksina suojattu tekijänoikeudella, ne eroavat kirjallisista teoksista monin tavoin. Niiden erityisluonne suojelun kohteina kuvastuu suojamekanismeissa, jotka eroavat niin merkittävästi yleisistä tekijänoikeussäännöistä, että joidenkin tekijöiden mielestä kyse on tosiasiallisesti sui generis -suojarjestelmästä.⁴

2. Tietokoneohjelmilla on ensinnäkin hyötykäyttötarkoitus, joka on aivan erityislaatuinen: tietokoneiden toiminnan ohjaaminen. Ohjelma nimittäin koostuu joukosta komentoja, joita noudattamalla tietokone kykenee suorittamaan tiettyjä tehtäviä.⁵ Tästä seuraa, että – toisin kuin kaikki muunlaiset tekijänoikeudella suojatut aineistot – tietokoneohjelmia ei ole suunniteltu

¹ Alkuperäinen kieli: ranska

² Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 9 kohta.

³ Ks. 20.12.1996 Genevessä tehdyn WIPO:n tekijänoikeussopimuksen 4 artikla.

⁴ Ks. erityisesti Markiewicz, R., *Ilustrowane prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Varsova, 2018, s. 463. Eräät kirjoittajat ovat katsoneet tietokoneohjelmien olevan ”kirjallisia teoksia lain määäryksestä”, ks. Vivant, M. ja Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Pariisi, 2015, s. 183.

⁵ Janssens, M.-Ch., ”The Software Directive” teoksessa Stamatoudi, I. ja Torremans, P., *EU Copyright Law. A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2014, s. 89–148, erityisesti s. 93.

käytettäväksi ihmisten havaintojen kautta. Lisäksi ensimmäisiä tietokoneohjelmia pidettiin koneiden varusteina, ja vasta vähitellen ohjelmistot (software) erottuivat laitteistoista (hardware) ja saivat itsenäisen aseman.⁶

3. Joissakin tilanteissa, jotka voivat olla olennaisia tekijänoikeuden kannalta, ihmisen voi olla tarpeen tutustua tietokoneohjelmaan, esimerkiksi jos hän haluaa luoda kilpailevan tai täydentävän ohjelman. Lähtökohtaisesti ohjelmaan ei kuitenkaan ”tutustu” käyttäjä vaan ohjelman suorittava tietokone. Käyttäjä ei siis hyödy niinkään itse tietokoneohjelmasta kuin toiminnoista, jotka ohjelma saa tietokoneen suorittamaan. Tässä mielessä tietokoneohjelmat muistuttavat patentilla suojattuja keksintöjä enemmän kuin perinteisiä tekijänoikeudella suojattuja teoksia.

4. Tästä tietokoneohjelmien ensimmäisestä ominaisuudesta johtuu toinen: niiden ilmaisumuoto. Koska tietokoneohjelmaa ei ole tarkoitettu ihmisen vaan koneen havaittavaksi, se on nimittäin ilmaistava tavalla, jonka kone ymmärtää. Tämä ilmaisukeino on binäärikoodi, ”kirjoitus”, jossa käytetään vain kahta merkkiä; ne esitetään yleensä muodossa 0 ja 1, mutta tämäkin on ihmisten sopima käytäntö. Tietokoneen suoritin ”lukee” nämä merkit erilaisina jännitearvoina.

5. Niin kutsuttuja ensimmäisen sukupolven tietokoneita varten tehdyt ohjelmat oli koodattu suoraan binäärimuotoon, mutta nykyajan ohjelmat ovat aivan liian monimutkaisia, jotta ne voitaisiin laatia tai edes lukea tässä muodossa. On siis olemassa ohjelmointikieliä, niin kutsuttuja korkean tason ohjelmointikieliä, jotka koostuvat tietokoneita varten laadituista komennoista koodattuina luonnollisen kielen kaltaisiksi ilmaisuiksi; ihminen kykenee siis havaitsemaan ne ja – jos hän osaa kyseisiä kieliä – ymmärtämään niitä. Ohjelmointikielellä laadittu tietokoneohjelma muodostaa sen ”lähdekoodin”. Tämän jälkeen lähdekoodi ”käännetään” ”kääntäjäksi” kutsutulla ohjelmistolla ”kohdekoodiksi” tai ”konekoodiksi” eli muunnetaan muotoon, jonka tietokone⁷ ymmärtää ja voi suorittaa.

6. Käytännössä tietokoneohjelmat välitetään kuitenkin käyttäjille ainoastaan kohdekoodin muodossa. Tästä syystä ohjelmia voidaan käyttää tietokoneessa, mutta niiden sisältöön on mahdotonta tutustua, mikä on harvinaista tekijänoikeudella suojatuissa teoksissa. Nyt käsiteltävän asian ytimessä on se, onko – ja mahdollisesti missä määrin – tietokoneohjelman käyttäjällä oikeus muuttaa kyseisen ohjelman kohdekoodi lähdekoodiksi (tätä operaatiota kutsutaan dekompilaatioksi) sen sisällön selville saamiseksi.

7. Tämän kysymyksen myötä pääsemme tietokoneohjelmien kolmanteen erityisominaisuuteen tekijänoikeudella suojattuina aineistoina: tämän suojan suhde perinteiseen periaatteeseen, jonka mukaan tekijänoikeudella ei suojata ideoita vaan ainoastaan niiden ilmaisumuoto. Tässä periaatteessa kuvastuu tekijänoikeuden olemassaolon tarkoitus: teosten luomiseen kannustaminen suojelemalla tekijöiden luovaa työtä mutta myös ideoiden levittämisen ja saatavuuden edistäminen estämällä niiden monopolisointi, jotta ne voivat toimia muiden teosten lähteinä. Tietokoneohjelmien taustalla olevat ideat on kuitenkin mahdollista salata, koska ohjelmat ilmaistaan yleensä muodossa, jota ihminen ei ymmärrä; tämä johtaa siihen, että tekijöiden suoja ylittää sen, mikä on tekijänoikeuden tavoitteiden perusteella oikeutettua.⁸

⁶ Bing, J., ”Copyright Protection of Computer Programs” teoksessa Derclaye, E. (toim.), *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2009, s. 401–425, erityisesti s. 401.

⁷ Tarkemmin sanottuna suoritin, jolla on tietty arkkitehtuuri, sillä kohdekoodin komennot ovat suoritintyyppikohtaisia eikä toisentyypinen suoritin suorita niitä.

⁸ Ks. erityisesti Karjala, D. S., ”Copyright Protection of Computer Documents, Reverse Engineering and Professor Miller”, *University of Dayton Law Review*, 1994, vol. 19, s. 975–1020.

Tietokoneohjelmat ovatkin ainoa suojattu teoskategoria, jossa taustalla oleviin ideoihin tutustuminen on mahdotonta pelkästään aistinvaraisesti tarkastellen ilman tekijän yksinoikeudella hallitsemia toimia.⁹

8. Tämä johdanto on mielestäni tarpeen, jotta käsiteltävä asia voidaan asettaa erityiseen, tekijänoikeudella suojattujen tietokoneohjelmien kontekstiinsa. Käsiteltävän asian ydinongelma, ohjelman dekompilaatio-oikeus, ei voisi tulla esiin minkään muun suojatun aineiston kategorian yhteydessä siitä yksinkertaisesta syystä, että teoksen sisältöön tutustuminen edellyttää dekompilaatiota tai vastaavaa menettelyä ainoastaan tietokoneohjelmien kategoriassa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

9. Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta 14.5.1991 annetun direktiivin 91/250/ETY¹⁰ 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on tämän direktiivin säännösten mukaisesti annettava tietokoneohjelmille tekijänoikeudellista suojaa kirjallisina teoksina, joita tarkoitetaan kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyssä Bernin yleissopimuksessa. Tässä direktiivissä ’tietokoneohjelmilla’ tarkoitetaan myös valmistelevaan suunnitteluun liittyvää aineistoa.

2. Tämän direktiivin mukainen suoja koskee kaikkia tietokoneohjelman eri ilmaisumuotoja. Ideat ja periaatteet, jotka ovat tietokoneohjelman minkä tahansa osan perustana, rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet mukaan lukien, eivät saa tekijänoikeudellista suojaa tämän direktiivin nojalla.

3. Tietokoneohjelmaa suojataan, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa arvioitaessa, suojataanko ohjelmaa.”

10. Kyseisen direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Jollei 5 tai 6 artiklasta muuta johdu, 2 artiklassa tarkoitetun oikeudenhaltijan yksinoikeudet käsittävät oikeuden seuraaviin toimiin tai niiden sallimiseen:

- a) tietokoneohjelman tai sen osan pysyvä tai tilapäinen toisintaminen millä tavoin ja missä muodossa tahansa. Jos tietokoneohjelman lukeminen tietokoneen muistiin, näyttäminen, ajaminen, siirtäminen tai tallentaminen edellyttää tällaista toisintamista, nämä toimet edellyttävät oikeudenhaltijan suostumusta;
- b) tietokoneohjelman kääntäminen, muuntaminen, sovittaminen ja muunlainen muuttaminen sekä näiden toimien tulosten toisintaminen rajoittamatta kuitenkaan ohjelmaa muuttaneen henkilön oikeuksia;”

⁹ Shemtov, N., *Beyond the Code. Protection of Non-Textual Features of Software*, Oxford University Press, Oxford, 2017, s. 28. Idean ja ilmaisun välisestä dikotomiasta tekijänoikeudessa ja sen soveltamisesta tietokoneohjelmiin ks. erityisesti kyseisen teoksen s. 102–127.

¹⁰ EYVL 1991, L 122, s. 42.

11. Kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jollei toisin ole nimenomaisesti sovittu, 4 artiklan a ja b [ala]kohdassa tarkoitetut toimet eivät edellytä oikeudenhaltijan suostumusta, jos ne ovat tarpeen, jotta tietokoneohjelman laillisesti hankkinut henkilö voi käyttää ohjelmaa aiotun tarkoituksen mukaisesti, virheiden korjaaminen mukaan lukien.”

12. Saman direktiivin 6 artiklassa, jonka otsikko on ”Analysointi” [dekompilaatio], säädetään vielä seuraavaa:

”1. Oikeudenhaltijan suostumusta ei vaadita, jos koodin toisintaminen ja sen muodon kääntäminen 4 artiklan a ja b alakohdassa tarkoitettu tavoin on välttämätöntä sellaisten tietojen hankkimiseksi, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteentoimivuus itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden ohjelmien välillä, ja seuraavat edellytykset täyttyvät:

- a) nämä toimet suorittaa lisenssinhaltija tai muu henkilö, jolla on oikeus käyttää ohjelman kappaletta, taikka heidän lukuunsa henkilö, jolla on siihen oikeus;
- b) yhteentoimivuuden saavuttamisen kannalta tarpeellinen tieto ei aikaisemmin ole ollut helposti ja nopeasti a alakohdassa tarkoitettujen henkilöiden saatavilla;
- c) nämä toimet rajoittuvat niihin alkuperäisen ohjelman osiin, jotka ovat yhteentoimivuuden saavuttamisen kannalta tarpeen.

2. Tietoja, jotka on saatu 1 kohdan säännöksiä sovellettaessa ei saa näiden säännösten mukaisesti:

- a) käyttää muuhun tarkoitukseen kuin itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden aikaansaamiseen;
- b) antaa muille, ellei se ole tarpeen itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden kannalta;
- c) käyttää ilmaisumuodoltaan huomattavassa määrin samanlaisen tietokoneohjelman kehittämiseen, valmistamiseen tai markkinoille saattamiseen taikka muuhun tekijänoikeutta loukkaavaan toimeen.

3. Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen määräysten mukaisesti tämän artiklan säännöksiä ei saa tulkita niin, että niitä voidaan soveltaa tavalla, joka aiheuttaa haittaa oikeudenhaltijan oikeutetuille eduille tai on ristiriidassa ohjelman tavanmukaisen hyväksikäytön kanssa.”

13. Direktiivi 91/250 on kumottu 24.5.2009 alkaen direktiivin 2009/24/EY¹¹ 10 artiklan nojalla. Pääasian tosiseikkoihin sovelletaan kuitenkin ajallisesti edelleen direktiiviä 91/250. Kyseisen direktiivin merkityksellisiä säännöksiä ei myöskään ole muutettu.

¹¹ Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta 23.4.2009 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/24/EY (EUVL 2009, L 111, s. 16).

Belgian oikeus

14. Direktiivin 91/250 4, 5 ja 6 artikla on saatettu osaksi Belgian lainsäädäntöä käytännössä sanotusti tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta 14.5.1991 annetun neuvoston direktiivin 91/250/ETY saattamisesta osaksi Belgian lainsäädäntöä 30.6.1994 annetun lain (loi du 30 juin 1994 transposant en droit belge la directive 91/250/CEE du Conseil du 14 mai 1991 concernant la protection juridique des programmes d'ordinateur)¹² 5, 6 ja 7 artiklalla.

Pääasian tosiseikat, käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymykset

15. Selor (liittovaltion hallinnon henkilöstön valintayksikkö) on Belgian liittovaltion strategia- ja tukiministeriön alainen julkinen laitos, joka vastaa julkishallinnon eri yksiköiden uusien työntekijöiden valinnasta ja ohjauksesta. Belgian valtio on nimetty asianosaiseksi pääasiassa.

16. Belgian oikeuden mukaan perustettu yhtiö Top System SA kehittää tietokoneohjelmia ja tarjoaa asiakkailleen erilaisia tietoteknisiä palveluja. Se on tehnyt yhteistyötä Selorin kanssa useita vuosia.

17. Top System on erityisesti toteuttanut Selorin tilauksesta useita sovelluksia, muun muassa ”SWA:n” (Selor Web Access), joka on toiselta nimeltään ”eRecruiting”. Sovellukset koostuvat sekä Selorin tarpeiden ja vaatimusten mukaisesti mittatilauksena suunnitelluista elementeistä että elementeistä, jotka ovat peräisin Top Systemin itse kehittämästä ”Top System Framework” (TSF) -ohjelmasta. Yksi TSF:n osista on ”DGE” (DataGridEditor). Selorilla on Top Systemin kehittämien sovellusten käyttölisenssi.

18. Selor ja Top System tekivät 6.2.2008 palvelusopimuksia, joista yksi koski uuden kehitysympäristön asennusta ja konfigurointia sekä Selorin sovellusten lähteiden integrointia ja siirtämistä tähän uuteen ympäristöön. Kesä- ja lokakuun 2008 välillä käytiin sähköpostivaihtoa tiettyjä sovelluksia ja erityisesti eRecruiting-sovellusta koskevista ongelmista.

19. Tästä seurasi oikeusriita Brysselin (Belgia) kauppaoikeustuomioistuimissa. Top System nosti erityisesti 6.7.2009 Seloria ja Belgian valtiota vastaan tribunal de commerce de Bruxellesissä (Brysselin kauppaoikeustuomioistuin, Belgia) kanteen, jossa se vaati toteamaan, että Selor oli dekompioinut TSF:n kehysohjelmiston. Top System väitti erityisesti, että sen TSF:ää koskevia yksinoikeuksia oli loukattu, ja vaati, että Selor ja Belgian valtio määrätään maksamaan vahingonkorvauksia. Asia siirrettiin tribunal de première instance de Bruxellesin (Brysselin alioikeus, Belgia) käsiteltäväksi, ja tämä tuomioistuin totesi vahingonkorvausvaatimuksen perusteettomaksi.

20. Top System haki muutosta tähän tuomioon ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa. Tässä tuomioistuimessa Selor myönsi dekompioineensa osan TSF:stä, jonka toiminnot oli integroitu Selorin sovelluksiin, poistaakseen käytöstä virheellisen toiminnon. Selor väittää dekompliaation olleen luvallista ensinnäkin sopimusten perusteella ja toiseksi niiden säännösten perusteella, joilla direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohta on saatettu osaksi Belgian lainsäädäntöä; ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on hylännyt ensin mainitun väitteen perusteettomana. Top System puolestaan kiistää ohjelmistojensa sisältävän mitään virheitä ja väittää, että

¹² Moniteur belge 27.7.1994, s. 19315.

tietokoneohjelman dekompileatio on sallittua sopimusmääräysten lisäksi vain kyseisen direktiivin 6 artiklan nojalla eikä silloinkaan virheiden korjaamiseksi vaan itsenäisesti luotujen tietokoneohjelmien yhteentoimivuuden aikaansaamiseksi.

21. Tässä tilanteessa cour d'appel de Bruxelles (Brysselin ylioikeus, Belgia) päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Onko [direktiivin 91/250] 5 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että siinä sallitaan tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön dekompileoida ohjelma kokonaan tai osittain, jos dekompileatio on tarpeen ohjelman toimintaan vaikuttavien virheiden korjaamiseksi, myös silloin, kun korjaaminen käsittää sellaisen toiminnon käytöstä poistamisen, joka vaikuttaa sen sovelluksen asianmukaiseen toimintaan, jonka osa kyseinen ohjelma on?
- 2) Jos tähän kysymykseen vastataan myöntävästi, onko lisäksi täytettävä [direktiivin 91/250] 6 artiklan mukaiset vaatimukset tai muita vaatimuksia?”

22. Ennakkoratkaisupyyntö saapui unionin tuomioistuimeen 14.1.2020. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet pääasian asianosaiset ja Euroopan komissio. Terveyskriisiin liittyvän nykytilanteen vuoksi unionin tuomioistuin päätti peruuttaa istunnon. Asianosaiset ovat vastanneet unionin tuomioistuimen kysymyksiin kirjallisesti.

Asian tarkastelu

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

23. Ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään kansallinen tuomioistuin tiedustelee, sallitaanko direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa se, että tietokoneohjelman laillisesti hankkinut henkilö dekompileoi kyseisen ohjelman, jos dekompileatio on tarpeen ohjelman toimintaan vaikuttavien virheiden korjaamiseksi. Ennakkoratkaisupyyntöstä ilmenee, että kyseisen tuomioistuimen epävarmuuden taustalla on erityisesti Top Systemin esittämä väite, jonka mukaan tietokoneohjelman dekompileatio on sallittua ainoastaan kyseisen direktiivin 6 artiklan mukaisessa tilanteessa¹³ ja näin ollen kiellettyä direktiivin 5 artiklan mukaisissa tilanteissa. Tähän kysymykseen vastaamiseksi on tarkasteltava tietokoneohjelman tekijänoikeuden haltijan oikeuksia suhteessa kyseisen ohjelman laillisesti hankkineen henkilön oikeuksiin.

Oikeudenhaltijan ja tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön välinen suhde

24. Direktiivin 91/250 4 artiklassa säädetään tekijänoikeuden haltijan tietokoneohjelmaansa koskevista yksinoikeuksista, jotka ovat luonteeltaan ennalta ehkäiseviä.¹⁴ Ensimmäinen näistä oikeuksista on toisintamisoikeus, joka on erityisen laaja, sillä se kattaa paitsi kaikenlaisen – sekä pysyvän että tilapäisen – toisintamisen, myös ohjelman käyttämisen edellyttämät toisintamistoimet. Toisin kuin kaikkiin muihin kategorioihin kuuluvat, tai ainakin omalla tallennusalustallaan levitettävät teokset, tietokoneohjelma on aina toisinnettava tietokoneen

¹³ Eli itsenäisesti, dekompileoidusta ohjelmasta riippumatta luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden aikaansaamiseksi.

¹⁴ Oikeudenhaltijalla on oikeus kyseisiin ”toimiin tai niiden sallimiseen”.

muistiin ainakin tilapäisesti, jotta sitä voitaisiin käyttää. Tietokoneohjelman oikeudenhaltijan yksinoikeudet tarkoittavat näin ollen syvempää puuttumista käyttäjän yksityisyyteen kuin muuntuyppisten suojattujen aineistojen tapauksessa, sillä ne edellyttävät tosiasiaassa oikeudenhaltijan lupaa silloinkin, kun kyse on pelkästä ohjelman käyttämisestä. Direktiivi 91/250 ei sisällä poikkeuksia, jotka vastaisivat direktiivin 2001/29/EY¹⁵ 5 artiklan 1 kohdassa ja 2 kohdan b alakohdassa säädettyjä poikkeuksia.

25. Tämän jälkeen direktiivissä 91/250 säädetään oikeudenhaltijan yksinoikeudeksi useita tietokoneohjelman muuttamiseen liittyviä toimia sekä ”näiden toimien tulosten toisintaminen”. Tässäkin tapauksessa oikeudenhaltijan oikeudet ovat erityisen laajat verrattuna tekijänoikeuden perinteisiin ratkaisuihin, joissa tekijä voi mahdollisesti saada yksinoikeuden teoksen muuttamiseen vain sitä kautta, että muuttamisen tulos julkistetaan.

26. Näin ollen tietokoneohjelman tekijän yksinoikeudet kattavat paitsi tekijänoikeuteen kuuluvat perinteiset teoksen hyödyntämistoimet, myös teoksen käytön käyttäjän yksityiselämän alueella.

27. Direktiivissä 91/250 säädetään lisäksi levitysoikeudesta, joka ei liity nyt käsiteltävään asiaan.

28. Oikeudenhaltijan laajoihin yksinoikeuksiin liittyy kuitenkin rajoitus, joka koskee oikeudenhaltijan ja hänen ohjelmansa laillisesti hankkineen henkilön välistä suhdetta. Direktiivin 91/250 4 artiklan johdantovirkkeessä nimittäin todetaan, että oikeudenhaltijalla on kyseiset yksinoikeudet ”jollei [kyseisen direktiivin] 5 tai 6 artiklasta muuta johdu”. Vaikka kyseiset artikkelit esitetään poikkeuksina yksinoikeuksiin,¹⁶ ne ovat kuitenkin tosiasiaassa näiden oikeuksien luontainen rajoitus. Kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaan sen 4 artiklan a ja b alakohdassa tarkoitettut toimet – toisin sanoen ohjelman toisintaminen ja kaikenlainen muuttaminen – eivät edellytä oikeudenhaltijan suostumusta, jos ne ovat tarpeen, jotta tietokoneohjelman laillisesti hankkinut henkilö voi käyttää ohjelmaa, virheiden korjaaminen mukaan lukien.

29. Direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohta sisältää lisäksi oman varaumansa: tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön ohjelman käytön yhteydessä toteuttamat toimet eivät edellytä oikeudenhaltijan suostumusta, ”jollei toisin ole nimenomaisesti sovittu”.

30. Direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohta johtavat pohjimmiltaan tosiasiaassa siihen, että tietokoneohjelman oikeudenhaltija voi suhteessaan ohjelman laillisesti hankkineeseen henkilöön määrittellä sopimuksella yksityiskohtaisesti, miten kyseinen henkilö voi käyttää ohjelmaa. Jos tällaisia sopimusmääräyksiä ei ole, ohjelman hankkinut henkilö voi sen sijaan vapaasti toteuttaa toimia, jotka lähtökohtaisesti kuuluvat oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin, edellyttäen, että hän käyttää ohjelmaa aiotun tarkoituksen mukaisesti, mikä kattaa virheiden korjaamisen.

31. Lisäksi direktiivin 91/250 johdanto-osan 17. perustelukappaleessa todetaan, ettei ”ohjelman tietokoneen muistiin lukemista ja ajamista, jotka ovat laillisesti hankitun tietokoneohjelman kappaleen käytön kannalta välttämättömiä toimia, eikä ohjelmaan sisältyvien virheiden korjaamista voida kieltää sopimuksella”. On kuitenkin todettava, että direktiivin säädösosaa analysoitaessa päädytään päinvastaiseen päätelmään. Kyseisessä direktiivissä ei nimittäin ole nimenomaista säännöstä, joka olisi tämän perustelukappaleen mukainen, eikä direktiivin perusteella myöskään voida tehdä tällaista tulkintaa. Direktiivin 91/250 ainoassa säännöksessä,

¹⁵ Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EYVL 2001, L 167, s. 10).

¹⁶ Direktiivin 91/250 5 artiklan otsikko on ”Yksinoikeuksia koskevat poikkeukset”.

joka voisi tulla kyseeseen, eli 5 artiklan 1 kohdassa, käsitellään samalla tavalla kaikkia kyseisen direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdassa lueteltuja toimia. Tämä säännös ei siis jätä pienintäkään tulkinnanvaraa, jonka perusteella voitaisiin ajatella, etteivät jotkin toimet, eli ohjelman tietokoneen muistiin lukeminen ja sen ajaminen sekä virheiden korjaaminen, kuulu kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohtaan sisältyvän, nimenomaisia sopimusmääräyksiä koskevan varauksen piiriin. Direktiivin johdanto-osan perustelukappaleita voidaan käyttää ohjenuorana tulkittaessa niitä kuvastavia säännöksiä, mutta niillä ei ole normatiivista merkitystä, jonka ansiosta ne voisivat korvata olemattomia säännöksiä tai johtaa *contra legem* -tulkintaan.

32. Näin on senkin vuoksi, että direktiivin 91/250 9 artiklan 1 kohdan toisessa virkkeessä säädetään nimenomaisesti, että kaikki sopimusmääräykset, jotka ovat kyseisen direktiivin 6 artiklan tai 5 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädettyjen poikkeusten vastaisia, ovat mitättömiä. Voidaan siis vain päätellä, että unionin lainsäätäjä on jättänyt tässä tarkoituksella mainitsematta kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan.

33. On mahdollista, kuten komissio väittää unionin tuomioistuimen asiaa koskevaan kysymykseen antamassaan vastauksessa, että direktiivin 91/250 johdanto-osan 17. perustelukappale kuvastaa kyseistä direktiiviä koskevan alkuperäisen ehdotuksen sanamuotoa.¹⁷ Tässä versiossa 5 artiklan 1 kohdassa nimittäin erotettiin toisistaan osapuolten välillä neuvotellut lisenssisopimukset ja niin sanotut liittymissopimukset, joissa tietokoneohjelman hankkineen henkilön sopimusvapaus rajoittui siihen, tekeekö hän sopimuksen vai ei. Komission mukaan 17. perustelukappaleessa mainittu kielto koskisi vain tätä jälkimmäistä sopimustyyppiä. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä, että direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdan lopullisessa tekstissä tätä eroa ei tehdä. Näin ollen tietokoneohjelman käyttölisenssisopimusten määräyksillä voidaan aina säännellä käyttöä kaikilta osin, mukaan lukien ohjelman lukeminen tietokoneen muistiin ja sen ajaminen sekä virheiden korjaaminen.

34. Tämä ei ole niin epäloogista kuin ensi näkemältä voisi luulla. On tietysti vaikea kuvitella, että tietokoneohjelman käyttölisenssillä kielletäisiin käyttö kokonaan. Ohjelman käyttöä voidaan kuitenkin rajoittaa esimerkiksi siltä osin, kuinka moneen tietokoneeseen ohjelma voidaan asentaa ja kuinka monella tietokoneella sitä voidaan käyttää, jolloin ohjelmaa ei edes sen hankkinut henkilö¹⁸ saa lukea useampien tietokoneiden muistiin eikä ajaa muilla tietokoneilla. Tämä koskee varsinkin virheiden korjaamista, joka ei yleensä ole tarpeen, jotta tietokoneohjelmaa voitaisiin käyttää aiotun tarkoituksen mukaisesti. Virheiden korjaaminen voidaan siis määrätä oikeudenhaltijan yksinoikeudeksi ohjelman käyttölisenssin johdonmukaisuuden kärsimättä.¹⁹

35. Ymmärrän näin ollen unionin tuomioistuimen tuomiossa SAS Institute²⁰ esittämän toteamuksen, jonka mukaan direktiivin 91/250 johdanto-osan 17. perustelukappaleen vuoksi tietokoneohjelman lataamista ja ajamista, jotka ovat käytön kannalta välttämättömiä toimia, ei voida kieltää sopimuksella, siten, että käyttölisenssi, jossa kielletään kokonaan käytön kannalta välttämättömät toimet, olisi absurdi.²¹ Toteamusta ei kuitenkaan mielestäni voida tulkita siten, että kyseiselle perustelukappaleelle annetaan itsenäinen normatiivinen merkitys.

¹⁷ Ks. komission 5.1.1989 antama ehdotus neuvoston direktiiviksi tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta (KOM(88) lopullinen).

¹⁸ Toisin kuin direktiivin 91/250 5 artiklan 3 kohdassa, direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa ei mainita ohjelmakappaleen käyttäjää vaan ohjelman hankkinut henkilö riippumatta siitä, kuinka monta kappaletta hän on hankkinut.

¹⁹ Tietokoneohjelman käyttö sopimukseen sovelletaan lisäksi muita oikeussääntöjä, esimerkiksi sopimusoikeuden sekä kuluttajansuoja- ja kilpailulainsäädännön säännöksiä. Näillä säännöillä rajoitetaan osapuolten sopimusvapautta ja suojellaan tietokoneohjelmia hankkivia henkilöitä ohjelmien oikeudenhaltijoiden väärinkäytöksiltä.

²⁰ Tuomio 2.5.2012 (C-406/10, EU:C:2012:259, 58 kohta).

²¹ Sillä se olisi ristiriidassa tietokoneohjelman käyttölisenssin tarkoituksen kanssa.

36. Virheiden korjaamisesta täsmennän, että tulkinta, jonka mukaan sopimuksella ei voida kieltää ohjelman hankkineelta henkilöltä virheiden korjaamista, loisi oikeudenhaltijoiden kannalta haitallisen epätasapainon. Epätasapaino olisi vielä voimakkaampi, jos unionin tuomioistuin hyväksyisi vastauksen, jota olen käsiteltävässä asiassa ehdottanut, ja katsoisi, että ohjelman hankkineella henkilöllä on oltava oikeus dekompiloida ohjelma virheiden korjaamista varten kysymättä oikeudenhaltijalta siihen ensin lupaa. Tällöin oikeudenhaltijalla ei nimittäin olisi mitään mahdollisuutta vastustaa dekompilaatiota.²²

37. Tällä seikalla ei kuitenkaan vaikuta olevan merkitystä pääasian kaltaisessa tilanteessa. Asiakirja-aineistosta nimittäin ilmenee, ettei Top Systemin ja Selorin välinen sopimus sisällä määräystä, jossa kiellettäisiin Selorilta Top Systemin tietokoneohjelmien virheiden korjaaminen, tai ainakaan Top System ei ole vedonnut tällaisiin määräyksiin ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa. Selorilla on siis direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdan nojalla oikeus korjata virheet kyseisissä ohjelmissa.

38. Nyt on siis tutkittava, onko tietokoneohjelman hankkineella henkilöllä tämän säännöksen mukaisesti oikeus dekompiloida ohjelma korjatakseen siinä olevat virheet. Aluksi tarkennan hieman dekompilaation käsitettä.

Dekompilaation käsite

39. Kuten olen jo todennut,²³ ohjelmoijan ihmisen luettavissa olevalla kielellä kirjoittama tietokoneohjelma on seuraavaksi muutettava muotoon, jonka tietokone ymmärtää, eli konekieleksi. Tätä kutsutaan kääntämiseksi, ja se tapahtuu erityisen ohjelman, kääntäjän, avulla. Ohjelmointikielistä ohjelmaversiota kutsutaan ”lähdekoodiksi” ja konekielistä versiota ”kohdekoodiksi”. Kyse ei ole siitä, että ohjelma vain muunnetaan binäärikoodiksi, sillä lähdekoodin toiminnallisesti ja abstraktisti muotoillut komennot ”käännetään” tietokoneen tietyn arkkitehtuurin mukaisen suorittimen komponenteille konkreettisiksi komennoiksi. Konekieltä lähempänä olevilla kielillä (ns. matalan tason ohjelmointikielillä) kirjoitetut ohjelmat käännetään assembler-ohjelmissa. Menettelyt ovat samankaltaisia, ja koska niitä ei direktiivissä 91/250 eroteta toisistaan, on katsottava, että molemmilla tavoilla käännettyjä ohjelmia on kohdeltava oikeudellisesti samalla tavalla.

40. Tietokoneohjelmat toimitetaan yleensä ainoastaan kohdekoodin muodossa. Ihminen ei kuitenkaan ymmärrä kohdekoodia. Jos tietokoneohjelman laillisesti hankkinut henkilö haluaa tutustua ohjelman sisältöön ja tehdä siihen muutoksia, erityisesti korjatakseen virheitä, hänen on muunnettava hallussaan oleva kohdekoodi ihmisen ymmärtämään muotoon, eli ohjelmointikielille. Tätä kutsutaan dekompilaatioksi, ja siinä tuotetaan kohdekoodiin kirjatusta suorittimen komennoista ohjelman toiminnalliset komennot. Dekompilaatio on siis eräänlaista tietokoneohjelmiin sovellettua ”takaisinmallinnusta” (reverse engineering), jossa monimutkaisen työkalun rakenne saadaan selville lopputuotteen perusteella.

41. Dekompilaation avulla ei kuitenkaan voida toisintaa tietokoneohjelman alkuperäistä lähdekoodia. Käännettäessä nimittäin menetetään joitakin lähdekoodin sisältämiä tietoja, jotka eivät ole tietokoneen suorittimen toiminnan kannalta olennaisia, eikä niitä voida palauttaa dekompilaation avulla. Lisäksi samasta lähdekoodista voi syntyä kääntämisen jälkeen erilaisia

²² On mahdollista, että dekompilaatio suoritetaan lainvastaisessa tarkoituksessa, joka ei liity virheiden korjaamiseen.

²³ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 5 kohta.

tuloksia kääntäjän parametreista riippuen. Dekompilaation tulos on siis tietokoneohjelman kolmas versio, jota kutsutaan usein ”kvasilähdekoodiksi” (quasi source code). Tästä huolimatta dekompiloitu ohjelma voidaan kääntää uudelleen toimivaksi kohdekoodiksi.

Dekompilaatio oikeudenhaltijan yksinoikeuden kohteena

42. Kysyttäessä, kattaako direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohdassa määritelty oikeudenhaltijan yksinoikeus tietokoneohjelman dekompilaation, käsiteltävässä asiassa huomautuksia esittäneet osapuolet olivat yksimielisiä ja vastasivat myöntävästi. Komissio esitti aiheesta yksityiskohtaisen vastauksen. Sen mukaan tietyt dekompilaatio-operaatioon kuuluvat toimet, kuten tietokoneohjelman toisintaminen ja muuttaminen, kuuluvat selvästi oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin, vaikka dekompilaatioon itseensä ei viitata suoraan kyseisissä säännöksissä.

43. Olen tästä samaa mieltä.

44. Direktiivin 91/250 1 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaan kyseisen direktiivin mukainen suoja koskee nimittäin kaikkia tietokoneohjelman eri ilmaisumuotoja. Unionin tuomioistuin on jo todennut, että sekä lähde- että kohdekoodi ovat saman tietokoneohjelman ilmaisumuotoja, ja molemmat ansaitsevat suojan.²⁴ Siirtyminen muodosta toiseen edellyttää siis ohjelman toisintamista ja muuttamista.

45. Dekompilaatiossa ohjelma muutetaan (suojatusta) kohdekoodista ”kvasilähdekoodiksi”. Viimeksi mainittu on muuttamisen tuloksena saatu ohjelman toisinto, jolloin muuttamisella tarkoitetaan konekielisen ohjelman kääntämistä ohjelmointikieliseksi. Tällainen toisinto kuuluu direktiivin 91/250 4 artiklan b alakohdan nojalla nimenomaisesti ohjelman oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin.

46. Tämä vahvistetaan myös saman direktiivin johdanto-osan 19. perustelukappaleessa, jonka mukaan ”sen koodin muodon luvaton toisintaminen, kääntäminen, sovittaminen tai muuttaminen, jossa tietokoneohjelman kappale on saatettu saataville, on tekijän yksinoikeuteen kohdistuva loukkaus”.

47. Viime kädessä se, että dekompilaatioon sovelletaan direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohtaa, vahvistetaan kyseisen direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa. Direktiivin 6 artiklassa, jonka otsikko viittaa dekompilaatioon, mainitaan nimittäin ”koodin toisintaminen ja sen muodon kääntäminen *4 artiklan a ja b alakohdassa* tarkoitettu tavoin”.²⁵ Kyseessä on siis eräänlainen dekompilaation käsitteen direktiivissä 91/250 tarkoitettu epäsuora määritelmä, jossa viitataan nimenomaisesti kyseisen direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdassa lueteltuihin tietokoneohjelman oikeudenhaltijan yksinoikeuksiin.

48. Näin ollen on pääteltävä, että tietokoneohjelman dekompilaatio kuuluu tällaisen ohjelman oikeudenhaltijan direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohdassa lueteltujen yksinoikeuksien piiriin.

²⁴ Tuomio 2.5.2012, SAS Institute (C-406/10, EU:C:2012:259, 37 ja 38 kohta).

²⁵ Kursivointi tässä.

Dekompilaation sisältyminen direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan

49. Tämän ratkaisuehdotuksen edellisessä kohdassa esitetty toteamus tarkoittaa, että kysymykseen, sovelletaanko dekompilaatioon direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa säädettyä poikkeusta (tai pikemminkin rajoitusta), on vastattava myöntävästi. Tästä olen komission kanssa samaa mieltä.

50. Tämän säännöksen mukaisesti tietokoneohjelman laillisesti hankkineella henkilöllä on nimittäin oikeus toteuttaa kaikki direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohdassa luetellut toimet, myös korjata virheet, jos ne ovat tarpeen ohjelman käyttämiseksi. Näin ollen on täysin loogista, että jos dekompilaatio tai toimet, joista se koostuu, kuten koodin toisintaminen ja muuttaminen, ovat suojattuja kyseisen direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdan nojalla, näiden toimien on myös kuuluttava kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.

51. Näin ollen ei voida hyväksyä Top Systemin näistä säännöksistä esittämää tulkintaa, jonka mukaan dekompilaatio kuuluisi direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohdan nojalla oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin, mutta siihen ei sovellettaisi kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädettyä poikkeusta. Kyseisten säännösten rakenteesta ja sanamuodosta ilmenee selvästi, että nämä kaksi tulkintaa eivät voi olla samanaikaisia.

Direktiivin 91/250 6 artiklan merkitys

52. Top System kuitenkin väittää direktiivin 91/250 6 artiklan edellyttävän, että kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohta tulkitaan toisin kuin olen edellä esittänyt. Se nimittäin katsoo, että 6 artikla on eräänlainen erityissäännös ja ainoa dekompilaatiota koskeva säännös. Se katsoo säännöksen erityisyyden tarkoittavan, ettei direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohta koske dekompilaatiota. Top Systemin mukaan dekompilaatio tietokoneohjelmassa olevien virheiden korjaamiseksi ilman oikeudenhaltijan suostumusta on kiellettyä, koska kyseisen direktiivin 6 artiklan mukaan dekompilaatio on sallittua vain itsenäisesti luotujen tietokoneohjelmien yhteentoimivuuden aikaansaamiseksi.

53. Nämä väitteet eivät kuitenkaan kestä lähempää tarkastelua.

54. Kuten olen edellä todennut, direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa ei nimittäin luetella toimia, joihin sitä sovelletaan. Tässä säännöksessä vain viitataan 4 artiklan a ja b alakohtaan ja säädetään, etteivät 4 artiklan a ja b alakohdassa ”tarkoitettut toimet” edellytä oikeudenhaltijan suostumusta, jos ne ovat tarpeen tietokoneohjelman käyttämiseksi. Säännös ei myöskään sisällä minkäänlaista direktiivin 6 artiklaa koskevaa varaumaa.

55. Direktiivin 91/250 6 artiklan 1 kohta koskee sen sijaan kahta saman direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdan kattamaa toimikategoriaa, ”koodin toisintamista” ja ”sen muodon kääntämistä”, silloin kun nämä ovat välttämättömiä sellaisten tietojen hankkimiseksi, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteentoimivuus itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden ohjelmien välillä; tarkoitus ei siis ole sama kuin kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa.

56. Mistään ei siis ilmene, että direktiivin 91/250 6 artikla olisi erityissäännös suhteessa saman direktiivin 5 artiklan 1 kohtaan. Näiden kahden säännöksen soveltamisalat eivät ole samat, sillä ne koskevat kahta eri tilannetta. Kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohta koskee toimia, joita tarvitaan tietokoneohjelman käyttämiseksi ja jollainen voi olla myös virheiden korjaaminen, kun

taas 6 artikla koskee toimia, jotka ovat tarpeen yhteentoimivuuden saavuttamiseksi itsenäisesti luotujen tietokoneohjelmien välillä. Nämä kaksi säännöstä ovat siis toisistaan riippumattomia, eikä niiden välillä ole erityissäännöksen ja yleissäännöksen suhdetta.

57. Top Systemin väite, jonka mukaan direktiivin 91/250 6 artikla on ainoa säännös, jossa sallitaan tietokoneohjelman dekompilaatio, on siis hylättävä.

Direktiivin 91/250 valmisteluasiakirjojen merkitys

58. Toisin kuin Top System väittää, direktiivin 91/250 valmisteluasiakirjoista ilmenevät tiedot eivät kumoja päätelmää, jonka mukaan kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohta kattaa virheiden korjaamistarkoituksessa suoritettun tietokoneohjelman dekompilaation.

59. En siis yhdy väitteisiin, joita Top System on esittänyt erityisesti vastauksessaan unionin tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin ja joiden mukaan direktiivin 91/250 valmisteluasiakirjat osoittavat suojatun tietokoneohjelman dekompilaation olevan mahdollista vain kyseisen direktiivin 6 artiklassa määritellyissä olosuhteissa ja tarkoituksessa. Top Systemin mainitsemista asiakirjoista käy nimittäin ilmi valmistelutyön alusta asti olleen selvää, että suojatun ohjelman dekompilaatio kuuluisi kyseisen direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdassa määriteltyjen oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin. Koska direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa sallitaan se, että ohjelman laillisesti hankkinut henkilö toteuttaa kaikki saman direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdassa luetellut toimet, joihin kuuluu myös virheiden korjaaminen, kun se on tarpeen ohjelman käyttämiseksi, tämä kattaa väistämättä myös dekompilaation. Kaikki keskustelut, joita käytiin direktiivin 91/250 lainsäädäntömenettelyn aikana ja jotka johtivat saman direktiivin nykyisen 6 artiklan lisäämiseen komission alkuperäiseen ehdotukseen, koskivat tietokoneohjelman tavanomaisen käytön *ulkopuolella* ja näin ollen kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolella tapahtuvaa dekompilaatiota. Kyse oli nimittäin dekompilaatiosta, jonka tarkoituksena oli itsenäisten tekijöiden luomien ohjelmien yhteensopivuuden aikaansaaminen.

60. Top Systemin esittämä väite, jonka mukaan direktiivin 91/250 5 artikla ei millään tavalla koske dekompilaatiota, on siis virheellinen. On nimittäin niin, että jos dekompilaatio ei kuuluisi direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, se ei myöskään voisi kuulua saman direktiivin 4 artiklan a ja b alakohdan soveltamisalaan, jolloin dekompilaatio jäisi kokonaan oikeudenhaltijan yksinoikeuksien ulkopuolelle, ellei hän saisi suojaa sitä vastaan jonkin muun säännöksen nojalla. Tällainen päätelmä olisi kuitenkin absurdi.

61. Direktiivin 91/250 valmisteluasiakirjat osoittavat nimittäin vain sen, että alkuperäinen ajatus yhteentoimivuuden varmistamiseksi suoritettua dekompilaatiota koskevan poikkeuksen sisällyttämisestä kyseisen direktiivin 5 artiklan erityiseen kohtaan (joka erotettaisiin 1 kohdasta) hylättiin ja sen sijaan päätettiin laatia tätä poikkeusta koskeva uusi, yksityiskohtaisempi artikla. Tämä ei kuitenkaan vaikuta millään tavalla kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.

62. On totta, että neuvosto rajoitti tämän uuden poikkeuksen laajuutta huomattavasti. Komission alun perin esittämä ajatus dekompilaation sallimisesta silloin, kun sen tarkoituksena on dekompileoidun ohjelman kanssa yhteentoimivan uuden ohjelman ylläpito, nimittäin hylättiin. Tämä selittyy mielestäni sillä, että direktiivin 91/250 9 artiklan 1 kohdan toisen virkkeen mukaisesti tästä poikkeuksesta ei voida poiketa sopimuksella toisin kuin 5 artiklan 1 kohdan tapauksessa. Tavoitteena oli siis suojata oikeudenhaltijoita väärinkäytöksiltä. Tämä ei kuitenkaan

muuta sitä, että tässä tapauksessa dekompilaatio suoritetaan muussa tarkoituksessa kuin ohjelman tavanomainen käyttö.²⁶

63. Olen näin ollen komission kanssa samaa mieltä siitä, että direktiivin 91/250 valmisteluasiakirjoista ei voida tehdä muita päätelmiä kuin ne, jotka johtuvat kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan sanamuodon mukaisesta ja systeemisestä tulkinnasta.

Vastausehdotus

64. Ehdotan näin ollen, että ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan seuraavasti: direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että siinä sallitaan tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön suorittaa kyseisen ohjelman dekompilaatio, jos se on tarpeen ohjelman toimintaan vaikuttavien virheiden korjaamiseksi.

Toinen ennakkoratkaisukysymys

65. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään, onko dekompilaation siinä tapauksessa, että direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että siinä sallitaan tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön suorittaa kyseisen ohjelman dekompilaatio, jos se on tarpeen ohjelman toimintaan vaikuttavien virheiden korjaamiseksi, täytettävä kyseisen direktiivin 6 artiklassa säädetty vaatimukset tai muita vaatimuksia.

Direktiivin 91/250 6 artiklasta johtuvien vaatimusten sovellettavuus

66. Direktiivin 91/250 6 artiklassa säädetään tietokoneohjelman oikeudenhaltijan yksinoikeuksia koskevasta poikkeuksesta, jonka mukaisesti dekompilaatio on sallittua, jos se on välttämätöntä yhteentoimivuuden saavuttamiseksi toisen, itsenäisesti luodun tietokoneohjelman kanssa. Poikkeukseen liittyy tiettyjä edellytyksiä ja kieltoja, jotka luetellaan tässä säännöksessä.

67. Analyysini²⁷ mukaan direktiivin 91/250 6 artikla on itsenäinen suhteessa saman direktiivin 5 artiklaan ja erityisesti 5 artiklan 1 kohtaan. Direktiivin 91/250 6 artiklassa säädetyn poikkeuksen soveltamisala ja tarkoitus ovat toiset kuin saman direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädetyn poikkeuksen, ja siinä myös määritellään sallitut toimet eri tavalla.

68. Direktiivin 91/250 6 artiklassa säädettyjä vaatimuksia ei näin ollen voida soveltaa suoraan tai analogian nojalla saman direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädettyyn poikkeukseen.

69. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei viimeksi mainittua poikkeusta sovellettaessa tarvitsisi täyttää mitään vaatimuksia.

²⁶ Lisäksi, kuten selitän jäljempänä, direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa ei mielestäni sallita tietokoneohjelman dekompilaatiota dekompileidun ohjelman ylläpitämiseksi lukuun ottamatta virheiden korjaamista suppeassa merkityksessä (ks. tämän ratkaisuehdotuksen 75 ja 76 kohta).

²⁷ Ks. erityisesti tämän ratkaisuehdotuksen 52–56 kohta.

Muut sovellettavat vaatimukset

70. Direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdan sanamuodon vuoksi tässä säännöksessä säädettyyn yksinoikeuksia koskevaan poikkeukseen liittyy luonnostaan tiettyjä edellytyksiä ja tiettyjä rajoituksia.²⁸

71. Ensinnäkin poikkeus koskee ainoastaan tietokoneohjelman laillisesti hankkinutta henkilöä. Tämä seikka ei näytä tuottavan pääasian oikeudenkäynnissä ongelmia, eikä sitä siksi ole tarpeen käsitellä laajemmin.

72. Lisäksi toteutettujen toimien, käsiteltävässä asiassa siis toimien, jotka yhdessä muodostavat tietokoneohjelman dekompilaation,²⁹ on oltava välttämättömiä, jotta ohjelmaa voidaan käyttää aiotun tarkoituksen mukaisesti ja tarkemmin jotta voidaan korjata virheitä. Tästä edellytyksestä on esitettävä seuraavat huomautukset.

73. Ensinnäkin on määriteltävä virheen käsite. Tietokoneohjelman tekijä ja käyttäjä voivat nimittäin olla eri mieltä jo siitä, onko kyseisessä ohjelmassa virhe.³⁰ Se, mikä käyttäjän mielestä voi olla virhe, voi olla kyseisen ohjelman tekijän tarkoituksella luoma toiminto tai ominaisuus. Direktiivi 91/250 ei sisällä kyseisen ilmauksen määritelmää, mutta se voidaan päätellä kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan sanamuodosta ja tarkoituksesta.

74. Tämän säännöksen mukaan tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön on voitava toteuttamiensa toimien ansiosta ”käyttää ohjelmaa aiotun tarkoituksen mukaisesti, virheiden korjaaminen mukaan lukien”. Virheiden korjaaminen liittyy näin ollen ohjelman aiotun tarkoituksen mukaiseen käyttämiseen.

75. Ohjelman tarkoituksen määrittelee sen tekijä, tai joissakin tapauksissa toimittaja ja hankkija sopivat siitä hankinnan yhteydessä. Virhe on siis toimintahäiriö, joka estää ohjelman käyttämisen aiotun tarkoituksen mukaisesti. Vain tällaisten virheiden korjaaminen voi oikeuttaa käyttäjän ilman oikeudenhaltijan suostumusta suorittaman dekompilaation tai muut toimet.

76. Sen sijaan ohjelman muuttaminen tai parantaminen suhteessa sen alkuperäiseen tarkoitukseen ei ole virheiden korjaamista, joka oikeuttaisi tällaiset toimet. Sellainen on erityisesti ohjelman päivittäminen, joka liittyy tekniikan kehittymiseen. Toisin sanoen tietokoneohjelman tekninen vanhentuminen ei ole direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu virhe.

77. On nimittäin normaalia, että tietokoneohjelmat vanhentuvat ajan myötä, koska ne ovat hyötyteoksia ja lisäksi niiden alalla tekniikka kehittyy erityisen nopeasti. Vanhentumisen korjaaminen tietokoneohjelmia päivittämällä tai jopa korvaamalla ne uusilla ohjelmilla kuuluu näiden ohjelmien tavanomaisen hyödyntämisen piiriin tekijänoikeudella suojattuina teoksina ja näin ollen tekijänoikeuden haltijan yksinoikeuksien piiriin.

78. Toiseksi tietokoneohjelman käyttäjän toimien on oltava välttämättömiä tavoiteltuun päämäärään nähden. Käsiteltävässä asiassa on ratkaistava, onko ja missä määrin tietokoneohjelman dekompilaatio välttämätöntä ohjelmassa olevien virheiden korjaamiseksi.

²⁸ Ks. erityisesti em. Janssens, M.-Ch., s. 127.

²⁹ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 45–47 kohta.

³⁰ Pääasiassa Top System kiistää, että kyseisessä ohjelmassa olisi virhe, vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on esittänyt asiantuntijalausannon, jossa todetaan tällaisen virheen olemassaolo.

79. On varmasti olemassa virheitä, jotka käyttäjä voi korjata ilman ohjelman lähdekoodiakin joko ”käsin” tai tarkoitukseen soveltuvalla ohjelmistolla. Käsiteltävässä asiassa huomautuksia esittäneet osapuolet näyttävät kuitenkin olevan yhtä mieltä siitä, että korjaaminen edellyttää useimmiten muutosten tekemistä itse ohjelman koodiin. Koska ihminen ei ymmärrä kohdekoodia, hänen on korjaamista varten joko saatava alkuperäinen lähdekoodi tai käännettävä kohdekoodi lähdekoodiksi (”kvasilähdekoodiksi”³¹). On siis vastattava seuraavaan kysymykseen: missä tilanteessa tämä tarve antaa ohjelman laillisesti hankkineelle henkilölle oikeuden dekompiloida ohjelma?

80. Top System väittää tällaisten tapausten olevan hyvin harvinaisia ja poikkeuksellisia. Sen mukaan useimmissa tapauksissa tietokoneohjelman laillisesti hankkineella henkilöllä on jo käytössään lähdekoodi, oikeudenhaltija voi antaa sen hänen käyttöönsä tai oikeudenhaltija vastaa ylläpitosopimuksen mukaisesti virheiden korjaamisesta.

81. Sivuutan tapauksen, jossa ohjelman laillisesti hankkineella henkilöllä on hallussaan ohjelman kääntämätön tai jo dekompiloitu versio, eli käytössään lähdekoodi. On selvää, ettei dekompilointi ole tässä tapauksessa tarpeen. Ongelmallisempia ovat ohjelman hankkineen henkilön ja tietokoneohjelman oikeudenhaltijan välinen suhde ja heidän keskinäiset velvoitteensa. Tässä ei kuitenkaan ole kyse tarpeesta dekompiloida ohjelma virheiden korjaamiseksi vaan direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdan soveltamisedellytyksestä eli tämän kieltävien sopimusmääräysten puuttumisesta.

82. Muistutan, että direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohtaa sovelletaan, ”jollei toisin ole nimenomaisesti sovittu”. Toisin sanoen ohjelman hankintasopimuksessa voidaan määrätä ohjelman käyttämisestä, virheiden korjaaminen mukaan lukien, siten, että rajoitetaan ohjelman hankkineen henkilön mahdollisuutta toteuttaa oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin kuuluvia toimia virheiden korjaamiseksi. Rajoittaminen voi mennä niin pitkälle, että sopimuksessa kielletään ehdottomasti virheiden korjaaminen.³² Tällöin kyseisessä säännöksessä säädettyä poikkeusta ei sovelleta ja ohjelman hankkinut henkilö voi toteuttaa ainoastaan sopimuksessa sallitut toimet.

83. Jos osapuolten välinen sopimus ei sisällä tällaista rajoitusta, ohjelman laillisesti hankkinut henkilö voi mielestäni sen sijaan vapaasti toteuttaa direktiivin 91/250 4 artiklan a ja b alakohdassa luetellut toimet, mukaan lukien ohjelman dekompilointi, jos virheiden korjaaminen sitä edellyttää. Kyseisellä henkilöllä ei ole muita ohjelman oikeudenhaltijaan kohdistuvia velvoitteita. Hänen ei tarvitse pyytää, että oikeudenhaltija korjaa virheet tai luovuttaa ohjelman lähdekoodin eikä nostaa kannetta, jossa hän vaatii tuomioistuinta määräämään oikeudenhaltijaa toteuttamaan tietyt toimet. Vaikka tällaiset velvoitteet eivät käy ilmi kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdasta, on sen sijaan pidettävä mielessä, että dekompilointi on työläs ja kallis prosessi, jonka tulokset ovat epävarmat. Käytännössä käyttäjät turvautuvatkin tähän tekniikkaan vasta viimeisenä keinona.³³

84. Kanteen yhteydessä on tietysti toimivaltaisen tuomioistuimen tehtävänä ratkaista tietokoneohjelman hankkimista koskevan sopimuksen osapuolten sopimusoikeuksien ja -velvoitteiden tarkka sisältö.

³¹ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 41 kohta.

³² Mielestäni tällainen mahdollisuus on olemassa direktiivin 91/250 johdanto-osan 17. perustelukappaleen sanamuodosta huolimatta (ks. tämän ratkaisuehdotuksen 31–34 kohta.)

³³ Tätä dekompilointi ominaisuutta korostetaan useissa teoksissa. Ks. erityisesti em. Bing, J., s. 423 ja 424.

85. Virheen korjaaminen edellyttää usein muutosta tietokoneohjelman koodin hyvin pieneen osaseen, mutta tämän osasen löytämiseksi voi olla tarpeen dekompiloida huomattava osa ohjelmaa, jopa koko ohjelma. Näin ollen ei voida katsoa, ettei tällainen dekompilointi ole tarpeen virheen korjaamiseksi, koska virheen korjaaminen olisi tällöin mahdotonta ja direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa säädetty poikkeus menettäisi tehokkaan vaikutuksensa. Tietokoneohjelman laillisesti hankkineella henkilöllä on siis tämän säännöksen nojalla oikeus dekompiloida ohjelma siinä määrin kuin on tarpeen paitsi virheen korjaamiseksi suppeassa merkityksessä, myös tämän virheen ja muutosta vaativan ohjelman osan löytämiseksi.

86. Vielä on todettava, että direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohdassa ei mainita sanallakaan, että tietokoneohjelman dekompliaation ansiosta saatujen tietojen käyttöön sovellettaisiin kyseisen direktiivin 6 artiklan 2 kohdassa säädettyjen kaltaisia rajoituksia. Siitä ei kuitenkaan ilmene, että tietokoneohjelman laillisesti hankkinut henkilö, joka on dekompiloinut ohjelman virheiden korjaamiseksi, voisi tämän jälkeen vapaasti käyttää dekompliaation lopputulosta muihin tarkoituksiin.

87. Direktiivin 91/250 4 artiklan b alakohdassa säädetään nimittäin, että oikeudenhaltijan yksinoikeuksien piiriin kuuluvat paitsi ”tietokoneohjelman kääntäminen, muuntaminen, sovittaminen ja muunlainen muuttaminen”, myös ”näiden toimien tulosten toisintaminen”, toisin sanoen dekompliaation tapauksessa dekompliaation tuloksena saatu lähdekoodi. Kyseisen lähdekoodin toisintaminen muussa kuin virheiden korjaamistarkoituksessa edellyttää siis oikeudenhaltijan suostumusta. Kyseisen direktiivin 4 artiklan c alakohdassa kielletään lisäksi tietokoneohjelman kappaleiden levitys yleisölle ilman kyseisen ohjelman oikeudenhaltijan suostumusta; tämä koskee myös dekompliaation tuloksena saatuja lähdekoodin kappaleita.

88. Direktiivin 91/250 1 artiklan 2 kohdan mukaisesti tiedot, jotka eivät ole osa varsinaista ohjelmaa, eli ohjelman ilmaisumuotoa, eivät sen sijaan ole suojattuja.³⁴

89. Ehdotan näin ollen, että toiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan seuraavasti: Direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että tämän säännöksen nojalla tietokoneohjelman dekompliaatioon, jonka suorittaa ohjelman laillisesti hankkinut henkilö korjataksean ohjelmassa olevia virheitä, ei sovelleta kyseisen direktiivin 6 artiklassa säädettyjä vaatimuksia. Tällaisen dekompliaation saa sen sijaan suorittaa ainoastaan siinä laajuudessa kuin on välttämätöntä kyseisten virheiden korjaamiseksi sekä ohjelman hankkineen henkilön sopimusvelvoitteiden rajoissa.

³⁴ Minun on huomautettava, että tietokoneohjelman tekijänoikeuden haltijan tämän tulkinnan mukainen suoja ei mielestäni ole vähäisempi kuin direktiivin 91/250 6 artiklan 2 kohdassa säädetty suoja silloin, kun käyttäjä dekomplioi ohjelman saadakseen aikaan itsenäisesti luotujen tietokoneohjelmien yhteentoimivuuden. Kyseisen direktiivin 6 artiklan 2 kohdan voi luettuna yhdessä saman direktiivin 1 artiklan 2 kohdan kanssa nimittäin tulkita vain siten, että sanalla ”tietoja” tarkoitetaan ainoastaan sellaisia tietokoneohjelman osia, jotka saavat kyseisen direktiivin mukaista suojaa, eli tietokoneohjelman ilmaisumuotoja, mutta ei ”ideoita ja periaatteita, jotka ovat [näiden osien] perustana”. Lisäksi muistutan, että direktiivin 91/250 9 artiklan 1 kohdan toisen virkkeen mukaisesti kyseisen direktiivin 6 artiklan perusteella suoritettua dekompliaatiota ei voida sopimuksella sulkea pois toisin kuin virheiden korjaamiseksi suoritettu dekompliaatio.

Ratkaisuehdotus

90. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa cour d'appel de Bruxellesin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

- 1) Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta 14.5.1991 annetun neuvoston direktiivin 91/250/ETY 5 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että siinä sallitaan tietokoneohjelman laillisesti hankkineen henkilön suorittaa kyseisen ohjelman dekompilaatio, jos se on tarpeen ohjelman toimintaan vaikuttavien virheiden korjaamiseksi.
- 2) Direktiivin 91/250 5 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että tietokoneohjelman dekompilaatioon, jonka ohjelman laillisesti hankkinut henkilö suorittaa tämän säännöksen nojalla korjatakseen ohjelmassa olevia virheitä, ei sovelleta kyseisen direktiivin 6 artiklassa säädettyjä vaatimuksia. Tällaisen dekompilaation saa sen sijaan suorittaa ainoastaan siinä laajuudessa kuin on välttämätöntä kyseisten virheiden korjaamiseksi sekä ohjelman hankkineen henkilön sopimusvelvoitteiden rajoissa.